

№ 24 (845)
Чэрвень 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☛ **Будзем памяць: калекцыянер і краязнаўца Леў Коласаў –** *стар. 3*
- ☛ **Талака: асобы і падзеі Слонімшчыны, Эліза Ажэшка з Гародні –** *стар. 4*
- ☛ **Наша гісторыя: узрост Ружанаў, паўстанец Міхал Валовіч –** *стар. 5*

Вучыі Коралінекай школы пад час атрокуемна ўдзелішок «Гародная кропка дз сумітвоб!»

Шадраваліней чытайце на стар. 2

Зорка Эдуарда Астаф'ева

У выставачнай зале Беларускага саюза мастакоў экспануецца выстава Эдуарда Астаф'ева, які нарадзіўся 23 красавіка 1942 года ў горадзе Хімка Маскоўскай вобласці. Па заканчэнні вучобы ў Беларускай тэатральна-мастацкім інстытуце (сучасная Беларуская акадэмія мастацтваў), дзе яго выкладчыкамі былі Андрэй Бембель і Аляксей Глебаў, Эдуард Барысавіч вырашыў прысвяціць сваё жыццё беларускай культуры. Найбольш вядомыя творы майстра – манумент Раману Шацілу ў Светлагорску (калішніх Шацілках), больш за 20 мемарыяльных дошак (Максіму Багдановічу, Піліпу Пестраку, Кузьму Чорнаму, Кастусю Кірэенку) у Мінску і іншых беларускіх гарадах, медалі, прысвечаныя Ф. Скарыну, А. Куляшаву, К. Каліноўскаму, манументальныя комплексы, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне. Творы Эдуарда Барысавіча знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі, Нацыянальным гістарычным музеі, Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. Масленікава, Літаратурным музеі Максіма Багдановіча.

На выставе я адзначыў творы «Максім Багдановіч» (1991), «Цырк» (1988), «Світанак» (1996), «Ева» (1998), «Алена» (1998). Асабліва ж спадабаўся твор «Перазімвалі», зроблены з алюмінію.

Аляксей ШАПАХОЎСКИ, г. Мінск

Рэдкае выданне ад сына Змітрака Бядулі

Нацыянальную бібліятэку Беларусі наведаў сын класіка беларускай літаратуры Змітрака Бядулі – Яфім Самуілавіч Плаўнік. Сёлета адзначаецца 135-годдзе вядомага пісьменніка, чые творы ўваходзяць у школьную праграму і рэгулярна перавыдаюцца цягам ужо больш як ста гадоў. Аднак далёка не ўсе прыжыццёвыя выданні Змітрака Бядулі збераліся нават у фондах галоўнай бібліятэкі краіны. Адным з іх была і кніга «Танзілія», выпушчаная літаратурным аб'яднаннем «Узвышша» ў 1927 г. Менавіта гэтак выданне Яфім Самуілавіч разам з жонкай перадалі ў дар Нацыянальнай бібліятэцы, суправадзіўшы яго адпаведным дарчым надлісам.

Творчае знаёмства бібліятэкі з сям'ёй Змітрака Бядулі асабліва актывізавалася ў гэтым, юбілейным, годзе: 27 студзеня адбыўся навукова-практычны семінар «Шляхамі маладнякоўцаў», 15 красавіка ў зале беларускай літаратуры адкрылася выстава «Беларускі салавей».

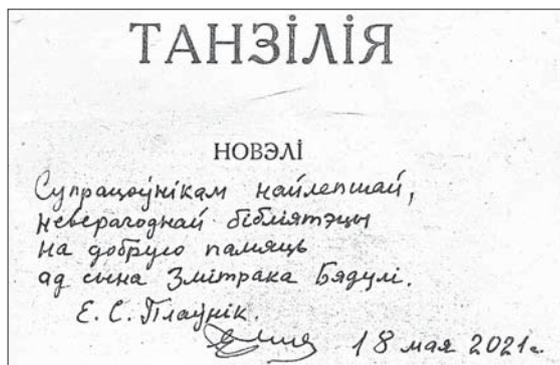

Алесь Суша і Яфім Плаўнік з жонкай

23 красавіка бібліятэка прадставіла ўнікальныя дакументы для выставы ў «Беларускай хатцы», 29 красавіка ў бібліятэцы адбыўся юбілейны круглы стол «Беларускі салавей», а на восень запланаваны конкурс для маладых беларускіх творцаў. У многіх мерапрыемствах Яфім Самуілавіч асабіста браў удзел.

Празічны зборнік Змітрака Бядулі «Танзілія» доўгія дзесяцігоддзі захоўваўся ў сям'і пісьменніка, а цяпер папоўніць фонды Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і вельмі хутка трапіць да сваіх новых чытачоў.

Паводле паведамлення НББ. Фота з партала nfb.by

ТАНЗІЛІЯ

НОВАЛІ

Супрацоўнікам найлепшай, небералоднай бібліятэцы на добрую памяць ад сына Змітрака Бядулі.

Е. С. Плаўнік.

Дзень 18 мая 2021.

Сустрэнуць бібліяфеі

З пачаткам чэрвеня бібліятэкі Зэльвенскага раёна адкрылі летні кніжны сезон для маладых чытачоў. І распачаўся ён літаратурным дворыкам «Летняе сонца на кніжнай старонцы», што арганізавалі супрацоўнікі раённай бібліятэкі. Наведнікі змаглі не толькі пагартваць кнігі з малаўнічай выставы «Лета – час чытаць», але і праявілі сябе ў розных конкурсах і віктарынах.

Шмат мерапрыемстваў прайшло ў бібліятэках раёна. Хочацца адзначыць бібліятэкара Каралінскай інтэраванай бібліятэкі,

Літаратурны дворык «Летняе сонца на кніжнай старонцы»

якая сваіх чытачоў сустрэла ў вобразе Бібліяфеі. Пад час атракцыёна ўсёшак «Чароўная краіна

дзяцінства» дзеці дарылі асяпляльныя ўсешкі не толькі адно аднаму, але і кнігам, якія яны хочаць прачытаць у часе летніх канікул. А ўжо на вуліцы кожны ўдзельнік змог намаляваць сваю мару «чароўнай крайдай». Скончылася мерапрыемства чытаннем кніг на свежым паветры.

Абіліятэкар Елкаўскай сельскай бібліятэкі лічыць, што лета не можа быць без цікавай кнігі, таму аформіла выставу з выданняў рознай тэматыкі. І для самых маленькіх арганізавала кніжную сушку «Вясёлыя казкі».

Вольга КАМЯКЕВІЧ,
намеснік дырэктара
Зэльвенскай раённай бібліятэкі

Кніжная сушка «Вясёлыя казкі»

Час новых і цікавых кніг

Што лета – час новых адкрыццяў, гульні і забаваў, добра ведаюць і дзеці, і дарослыя. Таму канікулы варта праводзіць з карысцю. 2 чэрвеня ў сельскай бібліятэцы аграгарадка Міхалішкі Астравецкага раёна прайшоў дзень вясёлых задумаў «Счастье, солнце, дружба – вот что детям нужно», прымеркаваны да Дня абароны дзяцей. Свята атрымалася вясёлым, шумным і цікавым. Бібліятэкар Вольга Багдановіч сумесна з загадчыцай аддзела культуры і вольнага часу аграгарадка Міхалішкі Надзеяй Вайцяховіч падрыхтавалі вясёлыя конкурсы, цікавыя віктарыны, займальную гульніваю праграму, дзе кожны ўдзельнік меў магчымасць прадэманстраваць не толькі спрыт, але і ўменне мысліць лагічна. Вялікая ўвага на свяце надавалася раскрыццю творчых здольнасцяў. Чытачы разам з бібліятэкарам спявалі песні і танцавалі. Для тых, хто не любіць танцы, была падрыхтаваная мастацкая пляцоўка. На асфальце дзеці адлюстроўвалі сваё бачанне шчаслівага маленства. Хтосьці бачыць шчасце ў сям'і, хтосьці намаляваў сваіх сяброў, а хтосьці – хатніх гадаванцаў. Была арганізаваная таксама кніжная выстава «Дзеці. Лета. Кніга», удзельнікі знаёмліліся з кніжнымі навінкамі, чыталі. Многія пасля вярнуліся ў бібліятэку па чарговае выданне, якое спадабалася.

Вольга ЗАЙЧКОВСКАЯ,
бібліятэкар па сувязях з грамадскасцю
аддзела бібліятэчнага маркетынгу Астравецкай раённай бібліятэкі

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

✓ **13 чэрвеня** ў вёсцы Пераброддзе (Мёрскі раён) адбылося свята народнай творчасці «**Перабродская зорка**». На святочнай плошчы размясціліся народныя майстры з Дзісны, Мёраў, Браслава, Полацка: саломка, кераміка, разьба па дрэве, вязанне ды інш. віды дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Свае прадукты выставілі пчаляр Аляксандр Крокас, Святлана Рычун і Яўгенія Цітовіч з Новага Пагоста, кіраўні ініцыятывы «Распісныя пернікі Мёршчыны» Ксенія Маскаленка. Традыцыйны пачастунак

на «Перабродскай зорцы» – юшка. 30 літраў духмянай рыбнай стравы зварыла для гасцей мясцовага гаспадыня Галіна Паўлоўская. Госці не абміналі і столік на-стаўніка, краязнаўцы Вітаўта Ермалёнка, дзе размяшчаліся даўнія прылады працы і прадметы побыту. Разам з маладым калегам Максімам Філіповічам ён прапаноўваў удзельнікам адгадаць, як рэчы называліся і для чаго прымяняліся. За правільныя адказы – прызы.

У канцэртнай праграме выступілі калектывы «Язынка» і «Азарніцкі», народны фальклорны ансамбль «Галасы

спадчыны» з Полацка, з Дзісны былі вакальны гурт, калектыв «Дзісенчукі» і саліст Аляксей Астукевіч, харэаграфічны калектыв «Натхненне». Ацанілі гледчае старадаўнія песні ў выкананні фальклорнага гурта «Варган» з Полацкага дзяржуніверсітэта.

✓ У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь **17 чэрвеня** адкрыўся выставачны праект «**Беларусь і беларусы. Гід па гісторыі і культуры**». Партнёрамі выступілі Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, Беларускае тэлеграфнае агенцтва, Дэпартамент па ліквідацыі вынікаў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Музей пажарнай і аварыйна-выратавальнай справы, Музей прыроды і экалогіі, Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, фатографы Ганна Кіпель, Анатоль Андрэеў.

Арганізатары прапаноўваюць адказаць на некалькі пытанняў. Калі першыя людзі з'явіліся на нашых землях? Калі на тэрыторыю Беларусі прыйшла пісьменнасць і якім алфавітам запісвалася? Ці праўда, што нашая зямля – краіна замкаў і незлічоных скарбаў? Што апраналі продкі, з чаго складалаца нацыянальная кухня і як гучаць «галасы» Беларусі? Праект распавядае пра асноўныя этапы гістарычнага развіцця краіны, дае кароткую характарыстыку культурным здабыткам, прадстаўляе беларускую нацыю як неад'емную частку сусветнай супольнасці, дапамагае зразумець, што такое Беларусь і хто такія беларусы.

Выстава складаецца з дзвюх частак – «Гісторыя» і «Культура». Першая паказ-

вае лёсавызначальныя падзеі, асноўныя працэсы, этапы гістарычнага развіцця Беларусі (ад старажытных часоў да сучаснасці); другая адлюстроўвае асобныя тэмы, прысвечаныя адметнасцям самабытнай беларускай культуры.

Спасцігаць багацце Бацькаўшчыны запрашаюць да канца 2021 г.

✓ Белья буслы засялілі Беларусь пасля чалавека, яны спрадвеку будавалі гнёзды побач з хатамі беларусаў і нават на стэрках. Але цяпер яны ўсё часцей выбіраюць для гнездавання слупы ЛЭП і часцяком гінуць ад удару токам. Бывае, людзі часова застаюцца без электрычнасці праз аварыі. Энергетыкі скідавалі гнёзды буслоў са слупоў ЛЭП і нават ставілі адмысловыя арматуры на іх, каб не даць птушкам зрабіць гняздо. Але гэта дапамагала толькі часткова... Заўважыўшы гэта, жыхары адной вёскі згуртаваліся, каб звярнуць увагу на праблему і знайсці шляхі яе рашэння на дзяржаўным узроўні. **18 чэрвеня** адбыўся прэс-тур грамадскай арганізацыі «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ) у Баранавіцкі раён з **аглядам новых канструкцый бяспечных буслян**.

Пад час прэс-тура было расказана, як актыўным мясцовых жыхароў дапамог ахове буслоў, як зрэагаваў дзяржаўны ўстанова і грамадская арганізацыя на праблему размяшчэння гнёздаў белых буслоў, закранута тэма вырашэння праблемы, што паўплывае на бяспеку птушынага сімвала Беларусі.

Скарыстаныя наведанні Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, ГА «Ахова птушак Бацькаўшчыны», з сайта газеты «Міёрскія навіны» (Мёры)

К. Блазінскі

Талака за гістарычнае і культурнае адзінства

Пані Ажэшкава з Гародні

У беларускай літаратуры не вельмі шмат жаночых постацяў, але кожная выключная і яркая. Жаночы погляд на жыццё заўсёды іншы – больш трапяткі, эмацыйны. 6 чэрвеня споўнілася 180 гадоў з дня нараджэння беларускай польскамоўнай пісьменніцы, ураджэнкі Гродзеншчыны Элізы Ажэшка.

Яна – адна з прадстаўніцаў беларускай літаратуры, цікавае да творчасці якой застаецца да гэтага часу. У Астравецкай раённай бібліятэцы згадалі нашу таленавітую землячку, яе творчы і жыццёвы шлях. Літаратурнае знаёмства «Жыла ў Гародні пані Ажэшка» выклікала вялікую цікавасць у чытачоў. Наведнікаў бібліятэкі сустракала сама пані Эліза. Бібліятэкары аддзела абслугоўвання і інфармацыі падрыхтавалі змястоўнае паведамленне пра жыццё жанчыны, прывялі цікавыя факты з біяграфіі. Усе ахвочыя маглі пазнаёміцца з кніжнай выставай «Асвечаная Нёманам і небам», яшчэ раз прыгадаць любімыя творы. Хтосьці ўпершыню адкрылі для сябе аўтарку. Для аматараў кінематаграфіі быў прапанаваны фільм пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніцы. Пасля ўсе маглі пачаставацца духмянай гарбатай і свежай здобай.

*Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ,
бібліятэкар па сувязях з грамадскасцю аддзела бібліятэчнага
маркетынгу Астравецкай раённай бібліятэка*

«Краяведайкі» – аб Слонімшчыне

Зямля Слоні́мская – край з вельмі багатай гісторыяй. Тут захавалася нямала гістарычных помнікаў архітэктуры і мясцінаў з прыроднымі багаццямі. Шмат знакамітых людзей паходзяць са Слонішчыны. Гісторыю свайго краю трэба вывучаць з маленства. Вялікую ролю ў гэтым адыгрываюць бібліятэкі. Вось і ў Слонімскай раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа, філіяле Гародскай дзіцячай бібліятэкі імя А.С. Пушкіна, адным з асноўных накірункаў працы з'яўляецца краязнаўчая дзейнасць. Ужо не першы год пры ёй дзейнічае аматарскае аб'яднанне «Краяведайкі», пад час пасяджэнняў якога ўдзельнікі знаёмяцца з цікавымі фактамі з гісторыі краі.

Сёлета бібліятэка запусціла бібліятэчны анлайн-праект «Любі свой край, шануй сваю гісторыю», мэтай якога з'яўляецца абуджэнне і развіццё цікавасці да роднага краю, яго гісторыі і сучаснасці, традыцыяў і культуры, да літаратурнай спадчыны пісьменнікаў-землякоў. Задачы праекта заключаюцца ва ўсебаковым вывучэнні краю, пошуку невядомай інфармацыі аб радзіме, папулярызацыі значнасці і самабытнасці, у прыцягненні дзяцей і падлеткаў да працы па адраджэнні захаванні культурных каштоўнасцяў, выхаванне гонару за родныя мясціны.

У рамках праекта адбылося чарговае пасяджэнне літаратурна-краязнаўчай гасцёўні «Краяведайкі» пад назвай «Знакамітыя ўрадженцы Слоніма ў свеце». Удзельнікі пазнаёмілі з самым галоўным багаццем слонімскай зямлі – яе знакамітымі на ўвесь свет людзьмі, якія правялі сябе ў розных прафесіях. Сярод іх паэты, дзяржаўныя дзеячы, музыканты-віртуозы, бізнесмены і інш. Спынімся на некаторых з іх.

Гіём Апалінар – знакаміты французскі паэт. Маці яго, польская арыстакратка Анжаліка Кастравіцкая, была родам з вёскі Кастравічы Слонімскага павета. Сам Гіём – лідар сюррэалістычнага руху, азнаменаваў сабой цэлую эпоху.

Бацька Аркадзья Валадоса – віртуоза-піяніста – Аркадзь Валадось быў родам з вёскі Какшоўцы. Бацька прайшоў доўгі шлях ад простага конюха да саліста вядучых оперных тэатраў Еўропы. А яго сына, Валадось выступае з канцэртамі на самых буйных сценах свету.

Яшчэ адна ўнікальная асоба родам з вёскі Бабнічы. Гэта Мікалай Сідаравіч Уласік – генерал-лейтэнант, супрацоўнік органаў дзяржаўнай бяспекі Савецкага Саюза, начальнік аховы Іосіфа Сталіна цягам 20-і гадоў.

Адзін са стваральнікаў найбуйнейшай сусветнай гандлёвай маркі «MARKS & SPENCER» таксама родам з Слоніма.

Для навучэнцаў 5 класа СШ № 3 мы падрыхтавалі інфармацыйнае дасье «Святыя мясціны Слонішчыны». Мерапрыемства было прымеркаванае да Міжнароднага дня помнікаў і гістарычных мясцінаў, што адзначаецца 18 кра-

савіка. З дапамогай слайд-прэзентацыі і кніжнай выставы дзеці пазнаёміліся з вельмі багатай спадчынай гістарычных помнікаў рэгіёну – Спаса-Праабражэнскім саборам, Свята-Траецкай царквой, фарным касцёлам Св. Андрэя, сінагогай, Жыровіцкім праваслаўным Свята-Успенскім стаўрапігільным мужчынскім манастыром. Захавалася шмат пабудоваў у стылі мадэрн – будынак банка, пошта, слонімскае вакзал і інш. Славутасці Слоніма – сядзіба «Альбярцін», палацава-паркавы ансамбль графаў Пуслоўскіх.

Не менш значным з'яўляецца і выяўленне талентаў сярод дзетак горада. У бібліятэцы праходзяць выставы творчасці ўдзельнікаў гурткоў, што працуюць ва ўстановах пазашкольнага навучання і выхавання, і з'яўляюцца чытачамі бібліятэкі. У чытальнай зале ў лютым дзейнічала выстава «Творым прыгажосць сваімі рукамі». Былі прадстаўленыя вырабы з гліны, бісеру, дрэва, паперы, вышыўка, пляценне, шыццё.

А для тых, хто толькі пачынае сябе спрабаваць у творчасці, выхаванцаў мастацкага гуртка выхаванцаў мастацтва Слонімскай дзіцячай школы мастац-

тваў пад кіраўніцтвам Людміль Утлік, была падрыхтаваная гадзіна цікавага паведамлення «Школа мастацтва юным талентам». Вучні пазнаёміліся з жыццём і творчасцю вялікіх беларускіх і рускіх мастакоў.

Таксама прайшло чарговае пасяджэнне «Краяведайкі», прысвечанае Дню Перамогі. На агенчыку памяці «Памятае сэрца, не забудзе ніколі» ішла размова аб самай страшнай вайне ў гісторыі чалавецтва, пра тое, якую вялізную шкоду яна нанесла Слонішчыне. Быў праведзены віртуальны экскурс па памятных месцах, звязаных з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны, і па вуліцах горада, названых у гонар герояў, якія вызвалілі раён ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У фінале мерапрыемства запалілі свечкі і ўшанавалі памяць загінулых герояў хвілінай маўчання.

У планах – далейшае знаёмства з родным краем, арганізацыя сустрэчаў са слонімскамі празаікамі і паэтамі, знакамітымі і цікавымі людзьмі нашага краю.

*Наталія АПАНАСІК,
загадчык Слонімскай раённай
бібліятэкі імя Якуба Коласа*

Наша гісторыя:

Ідэі, падзеі, асобы

Мой зямляк Міхал Валовіч

18 чэрвеня споўнілася 215 гадоў з дня нараджэння майго земляка з вёскі Парэчка Слонімскага раёна, удзельніка паўстання 1830 – 1831 гадоў, ваеннай экспедыцыі Юзафа Заліўскага, а таксама кіраўніка сялянскага паўстання на Слонішчыне ў 1833 годзе Міхала Валовіча (1806 – 1833).

Міхал ВАЛОВІЧ (1806-1833)

арыштавалі больш за 150 чалавек. На допыце М. Валовіч не назваў нікога з папличнікаў, а таксама засведчыў, што «хацеў выкарыстаць мяркуемае паўстанне, каб здзейсніць свой намер і вызваліць сялян».

11 чэрвеня 1833 года ў Гродне пачаўся судовы працэс. Побач з М. Валовічам на лаве падсудных сядзелі 10 сялянаў. Кіраўніка атрада прысудзілі да пакарання смерцю праз чвартаванне, аднак князь Далгарукаў «змякчыў» прысуд, і 2 жніўня 1833 года М. Валовіча павесілі ў Гродне. Цэла павешанага ўначы перавезлі ў закінуты вапнавы кар’ер і закапалі так, каб яно не магло быць адшуканае і не сталася б месцам таемных набажэнстваў. Астатніх паўстанцаў паслалі ў Сібір на катаржскія працы, у арыштанцкія роты, на паясценне. У арыштанцкія роты таксама паўстанцаў з Воранава на чале з М. Шыманскім. Існуе версія, што маці М. Валовіча выкупіла труп сына і прывезла ў вёску Парэчка на Слонішчыну, дзе пахавала на мясцовых могілках. Там быў пастаўлены і вялікі белы помнік герою. Але, калі на Слонішчыну прыйшла савецкая ўлада ў 1939 годзе, помнік быў знішчаны.

М. Валовіч крытычна ацэньваў досвед паўстання 1830 – 1831 гадоў, якое, на яго погляд, не мела «агульна-началавечай мэты», паколькі адпавядала інтарэсам шляхты. Ён лічыў, што ў вызваленчай барацьбе асноўнай сілай павінны быць народныя масы, пераважна сялянства. Выступаў за адмену прыгоннага права, за права кожнага народа на самастойнае развіццё.

На могілках вёскі Парэчка мясцовыя грамадскія актывісты ўстанавілі мемарыяльны знак М. Валовічу і яго дванаццаці папличнікам. А да яго 215-годдзя мне пашанцавала выдаць паштоўку, якая сёння друкуецца.

Сяргей ЧЫПРЫН

Першы пісьмовы ўспамін аб Ружане

Гісторыя Ружанаў найчасцей узгадваецца разам з іменем Льва Сянегі альбо гісторыяй яго роду. Але жыццё мястэчка пачалося нашмат раней.

Пісьмовых крыніцаў, што афіцыйна пацвярджаюць існаванне Ружанаў у старажытнасці, не так шмат, як хацелася б, але яны ёсць.

Напрыклад, у дакументальнай крыніцы «Археаграфічнай зборніцы» дакументаў, адносяцца да Історыі Сьверзападнай Русі, выдаваемыя пры управленні Віленскага ўчабнага ўніверсітэта ў 1852 г. Дакумент: «1552 г. Дакумент: Грамота Сігізмунда Аўгуста, данная Васілію Тышкевічу на пожызненнае владенне іменямі Лососіноу, Байкевічамі, Белавічамі і Ружанамі». [Пісань на бумажнам лісьце. Внизу тисненая печать. Ветхъ. Хранится въ Виленской Публичной Библиотеке.] Копія гэтага дакумента цяпер захоўваецца ў экспазіцыі ружанскага музея.

Аб гэтай падзеі чытаем: «што землі пожалованы Тышкевічу пры ўмовах, што ён павінен плаціць в каралеўскую сокровишницу половину всяческих доходов от этого владения».

Мястэчка Ражаная – так называліся сучасныя Ружаны ў XVI стагоддзі ў Вялікім Княстве Літоўскім.

Цяжкая фінансавая сітуацыя скараціла ў ВКЛ прыбыла да таго, што кароль 7 жніўня 1565 года пашырае прывілей Васілю Тышкевічу, падаючы гэтую маёмасць у пажыццёвае владанне яго жонцы, Настасіі Андрэеўне Сапачкоўне (памерла пасля 1579 года). Такі прывілей быў дадзены пасля новай фінансавай пазыкі ў Тышкевіча ў памеры 3000 коп літоўскіх грошаў.

Невядома, як далей склаўся лёс маёмасці, але 8 студзеня 1567 года пасля новай пазыкі ў памеры 6000 коп літоўскіх грошаў кароль дорыць усю воласць з Ружанамі Васілю Тышкевічу ў аўласнасць.

Акрамя гэтых згадак нашыя землі знаходзяцца яшчэ і ў Гаспадарчым спісе – «Господарчым листе» – ад 28 сакавіка 1490 года. У ім гаворыцца, што «Лососіна с местечком Рожаная, дворцом Белавицким и двором Байковичи» пераходзяць па спадчыне ад панюў Юшкі Гойца і Вешгарту каралю Казіміру Ягелончыку (1440 – 1492).

Зразумела, што «местечко» было створана раней гэтай згадкі, і да таго моманту ўжо нейкі час яно існавала і

Васіль Тышкевіч

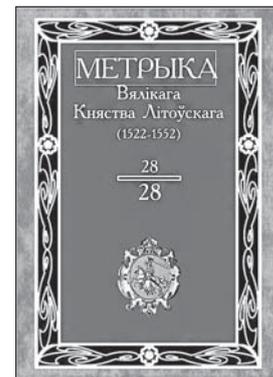
развівалася. І многія схільныя лічыць першым пісьмовым згаданнем Ружанаў менавіта «госпадарчый лист» ад 28 сакавіка 1490 года.

Доўгія гады лічылася, што далей інфармацыя ў дакументах да Ружанаў з’яўляецца зноў ужо толькі пад 1552 годам, у грамаце, прыведзенай нам вышэй, а да таго моманту існуе нейкі прабел у дакументах.

Тым не менш, пры вывучэнні Метрык ВКЛ у том 28 (1522 – 1552 гады) знойдзены яшчэ адзін дакумент аб сплачненні палаты з гарадоў (перавыданне «Метрыкі», 2000). Паселішча згадваецца ў дакуменце № 141 на стар. 179 у адной з першых старабеларускіх формаў гучання «Рожаное».

Разгледзім фрагменты яго тэксту, што адносяцца да нашага паселішча, згаданага сярод дзяржаўных гарадоў у рэестры:

«Лето Божьего нароченья 1551, месяца ноябры 27 день, индикт 10. / будучи его милости государю на теперешнем великом валномъ сойме у Вильни, / рачил его милость росказати росписати з мест своих господарских / платъ, кромъ людей волостных и жидов:

з места Виленского 500 копъ грошей, / ... з места Рожаное 5 коп грошей. /

... А паслей положена ест / водлугъ тое уставы и росписаны / року [15]52. Брана зов сих мест и волостей / тая серебризна через самых войтов / и мешан. А отношона и отдавана / до скарбу господарского на рок на Громницы, / а на другой остаточный рок, вступив /ши в пост Великий у двух неделяхъ. / ».

«Геаграфічны паказальнік» укладанне:

«Рожаное, м. Слон-го п-та Новг-го воев-а – 141».

Інфармацыя пра крыніцу была ўпершыню агучаная навуковым супрацоўнікам музея Антонам Арцыхом на VII навукова-краязнаўчай канферэнцыі «Пружанскі дыярыш».

Такім чынам, згадка аб паселішчы Ружаны ў пісьмовых крыніцах 1551 года сведчыць, што «Рожаное» знаходзілася ў дзяржаўнай уласнасці і ў тыя часы было месцам (горадам). Гэта азначае, што існуюць дакументы з узгадкамі Ружанаў раней афіцыйнай даты.

Алена ПАЛЯШЧУК, малодшы навуковы супрацоўнік Ружанскага палацавага комплексу роду Сянегаў

141. 1551.11.27
Реестръ росписанъ зъ всихъ местъ г(о)с(по)д(а)рскихъ / у Великомъ кн(и)зстве Литовскомъ платъ, кромъ людей / волостныхъ и жидое. /

Лет(о) Божь(его) нароченья(еня) 1551, м(е)с(я)ца ноябр(а) 27 ден(а), индикт 10. / Будучи его м(и)л(о)ст(и) г(о)с(по)д(а)р(у) на теперешнемъ великомъ валномъ сойме у Вильни, / рачилъ сего м(и)л(о)ст(и) росказати росписати зъ местъ своихъ г(о)с(по)д(а)рскихъ / платъ, кромъ людей волостныхъ и жидое: /

- з места Виленского 500 копъ грошей, /
- з места Ковенского сто копъ грошей, /
- з места Городзенского, кромъ жидое, / 51 копъ грошей, /
- з места Тройково с хрестинъ, / кромъ жидое, 20 копъ грошей, /
- з места Белозорого сто копъ грошей, /
- з места Наровского 15 копъ грошей, / / [114] /
- з места Саргавского 30 копъ грошей, /
- з места Кнелешке 20 копъ грошей, /
- з места Мельнирского 30 копъ грошей, /
- з места Высокого 20 копъ грошей, /
- з места Милейичъ 20 копъ грошей, /
- з места Тымотинского, кромъ жидое, 30 копъ грошей, /
- з места Каменна 50 копъ грошей, /
- з места Новгородского, кромъ жидое, 7 копъ грошей, /
- з места Менского 50 копъ грошей, /
- з места Слонимьского, кромъ жидое, 30 копъ грошей, /
- з места Метнбогоского, кромъ жидое, 20 копъ грошей, /
- з места Матманьского 5 копъ грошей, /
- з места Рожаное 5 копъ грошей. /

На Волыни зъ местъ, кромъ волостей / и жидое: /

- з места Луцкого, кромъ жидое, / 70 копъ грошей, /
- на Жосинъ десятъ копъ грошей, /
- на Трымъ десятъ копъ грошей, /
- на Воложыно десятъ копъ грошей, /
- на Болныно десятъ копъ грошей. /

А паслей положена ест / водлугъ тое уставы и росписанъ / року [15]52. Брана зъ всихъ местъ и волостей / тая серебризна через самых войтов / и мешан. А отношона и отдавана / до скарбу г(о)с(по)д(а)рского на рок на Громницы, / а на другой остаточный рок, вступив /ши в пост Великий у двух неделяхъ. /

Даследуюць школьнікі

Вёска Селішча ў гісторыка-культурнай прасторы Мядоччыны

(Працяг.
Пачатак у № 23)

Добрай сяброўкай «Берагіні» да сённяшняга часу з'яўляецца Лідзія Ігнатаўна Алісевич, 1917 г.нар. Цяпер яна жыве ў Гомелі, у сына, а на лета прыязджае ў Селішча.

Ад яе мы атрымалі ў спадчыну не толькі шмат цікавых успамінаў, песень і прыпевак, але і старадаўнія кросны ў рабочым стане. Нягледзячы на больш чым стогадовы ўзрост, Лідзія Ігнатаўна ашчадна зберагае памяць пра свой род, пра сваю легендарную вайну, былію настаўніцу Мётчанскай школы Ганну Ігнатаўну Касцюковіч, якая ў час Вялікай Айчыннай вайны была партызанскай сувязной. Два яе браты загінулі на фронце, і калі ў 1982 г. памёр трэці брат, на яго магіле ў в. Старая Мётча сёстры паставілі трохгранны помнік-піраміду з чорнага граніту, на якім выбіты партреты і імёны братоў:

Алісевич Уладзімір Ігнатавіч (23.05.1905 – 01.11.1982)

Алісевич Фама Ігнатавіч (19.12.1913 – 06.06.1944)

Алісевич Захар Ігнатавіч (15.11.1910 – 20.06.1944).

Сёння цяжка нават уявіць, што калісьці вакол Селішча былі непралязныя балоты. Ад дзядоў да ўнукаў перайшла легенда пра ўзнікненне тут царквы, яе расказала вучням бабуля Аўгіння ў 1998 г.

Было гэта даўным-даўно, калі ў Селішчах не было царквы. Сабраліся людзі і рашылі, што трэба пабудавать царкву, каб не хадзіць да Бога ў далыня сёлы. Рашыць-то рашылі, а дзе будаваць: вакол балота, вада ды грязь. Ніяк не могуць дагаварыцца. І вось адзін чалавек пайшоў ранацей у балота, каб галля набраць. Расхінае кусты – а на вадзе ікона Божай Мацеры плыве. Пабег чалавек у сяло, расказаў людзям. А тыя кажуць, што гэта знак Божы, што на тым месцы і трэба царкву ставіць. З чаго пачынаць – не ведаюць. Але сабраліся і пайшлі на балота. Глянулі – вачам не верыцца: дзе багна была, там насып высокі, пясчаны зрабіўся. Пастроілі там царкву. І што дзіва было: вакол гразка, топка, а як капалі магілкі (абывай такі быў – вакол царквы людзей хаваць), то пясок у ямку сыпаўся, такая сухая была зямля.

Прайшлі гады. Асушыліся балоты, на іх месцы раскінуліся лугі, збожжавыя і гароднінныя палеткі. На гэтых палетках разам з іншымі калгаснікамі працавала і бабуля Аўгіння: садзіла і даглядала бульбу і буракі, палолла і рвала лён, касіла і сушыла сена, жала жыта, ячмень і авёс. І ўвесь час спявала. У песнях, што запісала і спявае «Берагіня», і сёння жыве душа таленавітай і самаахвярнай беларускай жанчыны – маці, жонкі, працаўніцы.

Апошні прытулак

Асабліва выразна і знакава паўстае гісторыя вёскі Селішча на магілках.

Для кожнай вёскі магілкі (у нас яшчэ кажуць *кладбішча*) – святое месца. Такім жа з'яўляецца яно і для селішчкіх людзей. У звычайнае дні тут пануюць сумная цішыня і спакой. У прастольныя святы, а асабліва – на Радаўніцу, на могілках ажыўлена і мнагалюдна. У лісці беластвольных бяроз спяваюць звонкія птушкі, на магілках «цвітуць» букеты самых неверагодных кветак, людзі вітаюць адно з адным, успамінаюць і памянаюць памерлых, аглядаюць помнікі.

Многія з селішчанаў, да якіх мы хадзілі па танцы і песні, таксама пахаваныя на гэтых могілках.

А ў цэнтры могілак – рэшткі той самай царквы, пра якую расказваецца ў легендзе.

Цягам існавання царкву адбудуўвалі, мянялі бярвёны. Калі яна перастала функцыянаваць – пытанне для спецыяльнага даследавання. Старажылы, з якімі нам даводзілася размаўляць, дзейнай царкву ўжо не памятаюць. Сёння яе выкарыстоўваюць проста як пабудову для складвання там надмагільных крыжоў, замененых на помнікі.

Ад А. Грук – а яна ў гісторыі «Берагіні» была найстарэйшым селішчкім носьбітам гістарычных ведаў і мастацкіх традыцый – мы запісалі такі аповед пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

...Было гэта ў 1943 г. Ноч была страшная, трывожная. Не проста стралялі, а усё гуло кругом. У небе быў бой, і ранацей каля Селішчаў людзі знайшлі падбіты савецкі самалёт. Ён быў увесь згарэлы. Дасталі з кабіны трох мёртвых лётчыкаў. Целы былі абгарэлыя, але цэлыя. Лётчыкаў загарнулі ў парашуты і паклалі на ноч вось у гэтай царкве. Чацвёртага лётчыка знайшлі на наступны дзень у другой частцы самалёта, моцна абгарэлага, па словах Аўгінні Іванаўны, «як тая галавешка». Пахавалі іх тут, на гэтых могілках.

У 1975 г. адбылося ўрачыстае перапахаванне парэшткаў. Іх перанеслі ў адміністрацыйны цэнтр, вёску

Старая Мётча, урачыста пахавалі ў брацкай магіле на мядоцкіх могілках. Іх імёны:

гварды лейтэнант Янкін Міхаіл Яфімавіч,

гварды радыы Варошын Мікалай Раманавіч,

радыы Душко Максім Назаравіч,

радыы Чаклін Анатоль.

Амаль праз сорок гадоў да гэтых імёнаў на стэле дадаліся яшчэ чатыры імені воінаў, якія загінулі ў баях за Мядоччыну і былі пахаваныя ў гэтай брацкай магіле.

Сімвалічна, што магілкі бабулі Аўгінні і яе мужа Аляксея знаходзяцца якраз насупраць рэшткаў царквы, пра якую некалі бабуля расказала нам. Сімвалічна таму, што амаль усё Аўгінніна жыццё таксама пазначанае вайной. Яна прайшла яе ад першага да апошняга дня – у трывозе за мужа, які быў на фронце, у абавязку перад мясцовымі партызанамі, з якімі патрэбна было дзяліцца рэшткамі хлеба, адзеннем, абуткам, у клопатах пра жыццё траіх дзяцей. Не асіраціла іх вайна. Толькі дзіця Аўгінні цягнулася яна не чатыры, а цэлых сорок гадоў.

Жыццё бабулі Аўгінні

...У самым канцы вайны перасталі прыходзіць з фронту лісты ад Аляксея, а калі ўжо на добрае і не думалася, прыйшоў ліст з далёкага расійскага гарадка, з ваеннага шпітэля. Незнаёмай жанчына, медсястра, узяла на сябе смеласць паведаміць, што гаспадар яе жывы, толькі жыццё яго на жыццё не падобнае: пасля цяжкага ранення ўжо некалькі месяцаў ён не бачыць, не чуе, не гаворыць, не рухаецца і ўвогуле нічога не адчувае, адно што дышае. Прасіла паведаміць, ці забярэ Аўгіння мужа дадому, ці пакіне небараку на волю лёсу і на рукі дзяржавы.

Пра тое, каб пакінуць, нават думкі не дапускала. Плакала ад шчасця, што жывы, і ад адчаю: як забраць? Куды і за якія сродкі ехаць у такі хажлівы час, на каго пакінуць

«Тут для нас ажывае гісторыя» (2009 г.)

дзяцей? Напісала адказ. Сабрала ў дарогу брата. А праз два тыдні, узяўшы на рукі і за рукі сваіх малых, ужо бегла праз няворанае, адзічэлае за вайну поле ў напрамку Пряміна, бліжэйшай чыгуначнай станцыі, адкуль на кані везлі яе мужа, яе гаспадара. Тут, пасярод поля, і сустрэліся. Тая медсястра, што ліст пісала, што прывезла салдата і яшчэ тры дні жыла ў яе хаце (вучыла Аўгінню даглядаць спаралізаванага чалавека) слязамі аблілася, калі убачыла, як першыню за доўгія месяцы небыцця Аляксея ад першага жончынага дотыку да яго нерухомай рукі расплюшчыў вочы і... пазнаў... прашптаў «Аўгіння...».

Так пачалося іх новае жыццё. Бяшлэбіца, клопат пра якую адзежыну, праца да знясілення ў калгасе. Усё рабіла: і капала, і арала, і жала, і садзіла, і касіла, і насіла. Моцная мяха – не кожны мужчына дажае: мяха па пяць пудоў перад сабой падымала. А вярталася з поля дадому – «адпачывала»: ляжачы хворы, знерваваны муж, малыя дзеці, печ, агарод, сенажаць, хлех – усё на адны рукі. Дапамогі прасіць не было ў каго, усё гаравалі. Прасіла ў Бога, і хаця сапраўднай верніцай не была, Ён дапамагаў...

За тры гады падняла мужа на ногі. Пачаў гаманіць, сядзець ужо, нават і ўставаў з ложка, па хаце мог перасунуцца на слабых, але ўжо на жывых нагах. Радавалася, што палепшаў яе чалавек, шкадавала і любіла яго і так шчыра верыла ў добрую сумесную будучыню, што не пабаялася нарадзіць яшчэ двух сыноў. Ды толькі літасці ад лёсу нават за гэта не атрымала: хутка Аляксей злёг зноў, і даглядала яна яго, ляжачага, да самай яго смерці.

У несканчоных клопатах, у цяжкай працы, у бясконцых трывожных думках пра здароўе мужа і будучыню дзяцей – кожнай жанчыне год такога жыцця здаўся б вечнасцю. А яна пражыла сорок вечнасцаў! Пахавала дарагога чалавека, а разам з ім назаўсёды пахавала і надзею на жаночае шчасце, перанесла на дзяцей і ўнукаў цэльную і пшчоту, якую так доўга ашчаджала для свайго адзінага...

Што ж давала ёй сілы не проста жыць, а прыгожа, годна, па-чалавечы жыць? Мабыць, Богахоўваў жанчыну-пакутніцу. Ахоўваў ад нядробных думак і зласліваці: «ніколі ні з кім не пасварылася, ні за дзяццёнка, ні за куранёнка»; ахоўваў ад слабасці і распачы: «ціжолароблі, а як сядзем аддыхнуць – дзе што бярэцца? І смяёмся, і дурэем, і байкі ўсякія расказваем, а тады што ў каго ў кармані – складзем і так смачна ядзім! Хлеба які краец, бульбіна халодная, цыбуліна ці гурок, а як хто пакладзе сала цюпку – ужо кірмаш цэлы!»

А ўжо чым спаўна адарыў Бог Аўгінню, дык гэта талентам незвычайным. Ах, як хораша разлягаўся яе голас над жніўем, як высока ўзлятаў над ягядным борам, як шчымліва трывожыў і гораца сущаў сэрцы сплканых і знявераных па каханні сябровак-удоваў!

– На поле йду – пю, з поля йду – пю, а ў двор свой увайду з людскіх вачэй – плачу слязьмі горкімі з жаласці і з жыні сваёй гаротнай...

Аляксей КАВАЛЬЧУК,
в. Унтальянка, вучань 8 класа
Мётчанскай СШ Барысаўскага раёна

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Праз віхуры часавай плыні

У музеі-сядзібе «Пружанскі палацык» распачала працу выстава «Ужо бачанае» Андрэя Карпянкова – мастака-жывапісца, выкладчыка Мінскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя А.К. Глебава, сябра Беларускага саюза мастакоў.

Андрэй Карпянкоў нарадзіўся ў 1980 годзе ў Чачэрску. Скончыў Мінскае дзяржаўнае мастацкае вучылішча імя Глебава і Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў. У 2012 годзе працы Карпянкова былі высока адзначаныя на Рэспубліканскай выставе «Маладзёжная – 2012». У гэтым жа годзе ў Гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Заслаўе» адбылася першая персанальная выстава мастака.

Сёння А. Карпянкоў – актыўны ўдзельнік міжнародных пленэраў, прымаў удзел у больш чым 20-і мастацкіх выставах. Яго працы знаходзяцца ў прыватных калекцыях Беларусі, Польшчы, Літвы, Англіі, Балгарыі, Кітая. Стылем сваёй працы

майстар выбіраў абстрактны экспрэсіянізм.

На выставе прадстаўленыя 22 карціны, напісаныя на працягу апошніх трох гадоў. Гэта жывапісныя працы, звязаныя паміж сабою тэмай памяці і эфектам *déjà vu*. А. Карпянкоў звяртаецца да гэтай праблематыкі, выкарыстоўваючы два мастацкія метады: пацудоўны і інтэлектуальны.

Пастозная, шматколеравая паверхня палатна, надзвычайна экспрэсіўны спосаб нанясення фарбы, рэльефная фактура – у гэтым праяўленне эмоцыяў мастака, яго жывапіснага тэмпераменту. Неакрэсленыя, размытыя абрысы постацяў, якія нібы знікаюць, даюць адчуванне таго, што яны ўжо сустрэліся і не з’яўляюцца невядомымі.

Акрамя эмацыянальнага складніка, выстава дэманструе і асабістае даследаванне мастаком зместу паняцця «памяць». У прасторы карцінаў з імглы паветра праяўляюцца жаночыя постаці. Жанчына – гэта адвечны

сімвал захавання памяці роду, цеплыні сямейнага ачага, надзеі. А. Карпянкоў звяртаецца да лакальных праяваў памяці – мы бачым дзевочыя постаці ў беларускіх традыцыйных строях. А агульнаеўрапейская спадчына выяўлена праз вобраз інфанта, якая то зліваецца з архітэктурным фонам, то прадзіраецца праз абстрактныя віхуры часавай плыні.

Трэба дадаць, што персанальная выстава А. Карпянкова ў Пружанскім палацыку дэманструецца ўпершыню.

Марына КАЎТУНОК, галоўны захавальнік музея-сядзібы «Пружанскі палацык»

Барацьба з белымі бусламі

Безумоўна, чым больш людзей будзе цікавіцца дзікай прыродай, тым большыя шанцы яе зберагчы. Дапамагаюць у спаспэчэнні незвычайныя гісторыі, датычныя звяроў і птушак.

Залетае грамадская арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ) расказвала цікавую гісторыю пра глушца, які аблюбаваў вёскачу на Палессі і «пасябраваў» з мясцовымі жыхарамі. Арганізацыя просіць дзіцяці незвычайнаму птушчыны назіраннямі (дасылаць іх можна на basharymava@ptushki.org).

У вёсцы на мяжы Клецкага і Нясвіжскага раёнаў ужо другі год назіраюць чорнага бусла. Звычайна гэтая «чырванакінжная» птушка трымаецца падалей ад людзей і гняздзецца ў лясках.

Летае чорны бусел прыляцеў у вёску 25 красавіка і першыя пару дзён прасіць сядзеў на электрычным слупе, расказала АПБ жыхарка вёскі Вікторыя Коржак. А потым пачаў зганяць з гнязда пару мясцовых белых буслоў. Тыя спрабавалі будаваць гняздо на суседнім слупе, але чорны прылятаў і бурыва яго. У канцы вёскі ён таксама не даў ім зладзіць гняздо. Спрабававу выгнаць з гнязда і пару белых буслоў у суседняй вёсцы, але не атрымалася: працаўнікі фермы яго прагналі.

– Вясной і цэлае лета да нас прыляталі і белыя буслы, і чорны, але гняздо нікто не віву, – кажа Вікторыя. – Сядзелі на таполях, на слухах, на дахах дамоў. Птушанят не вывелі.

Пры гэтым у красавіку і траўні яна назірала «заяццанні» чорнага бусла да белаі буслікі: ён то хадзіў следам за ёй па полі, то падлятаў да яе на гняздо. Самка ж ні з чор-

ным, ні з белым справы мець не хацела: белага адганяла ад гнязда, ад чорнага адлятала.

– 9 траўня летась прыляцела 13 белых буслоў, – гаворыць Вікторыя. – Яны хадзілі па полі, кружылі над гняздом і над нашымі хатамі. Некаторыя сядлі на гняздо, клекталі. І вось прыляцеў чорны, пачаў іх на полі хапаць за лапы, шчыпаць за хвасты. На фоне іх ён быў смешны: яны былі важныя, велічныя і асабліва не звярталі на яго ўвагі, проста спрабавалі збочыць, але яго не чапалі. Аднойчы ў жніўні зляцелася 25 буслоў, паселі каля возера на сухіх таполях, якія падтачылі бабры. Дык чорны прыляцеў і іх прагнаў. Ён тут самы важны і нікога не падпусцае на гэтай тэрыторыі. Мы ніяк не маглі зразумець, чаму беля не могуць даць яму адпор, прагнаць яго.

Малодшы навуковы супрацоўнік лабараторыі па арніталогіі НПЦ НАН Беларусі па біярэсурсах Павел Пакуль, які займаецца вывучэннем чорных буслоў, патлумачыў, што пакуль дакладна невядома, чаму птушка не баіцца людзей. Не выключана, што яна з заапарка або ператрымакі. Напрыклад, непадальк Львова ёсць вялікі рэабілітацыйны цэнтр, дзе дапамагаюць у тым ліку чорным буслам, ёсць невялікія цэнтры і ў Беларусі. Птушка, хутчэй за ўсё, маладая, лічыць навуковец. Такія прылятаюць якраз у пачатку траўня, у той час як дарослыя – у канцы сакавіка – пачатку красавіка.

– А вось тое, чаму гэты бусел ганяе белых, можна патлумачыць проста, – кажа Павел. – Беля буслы – каланіяльныя, а чорны – тэрытарыяльны. Апошнія захопліваюць тэрыторыю і абараняюць яе, прагнаюць супернікаў. У

Той самы чорны бусел

Фота Вікторыя Коржак

белага ж бусла нават няма такоі установікі – абараняць сваю тэрыторыю, таму нападкі чорнага яны пакаюць без увагі.

Сёлета чорны бусел вярнуўся крыху пазней, 30 красавіка. Зноў пачалася яго барацьба з белымі бусламі. На людзей ён увагі не звяртае, хіба калі паддыць метраў на 100. Летась мясцовыя жыхары яго крыху ганялі, але цяпер ужо звыкліся.

– Ён нібыта ўцягвае галаву ў плечы і выдае вельмі цікавыя гукі, быццам пішчыць спалоханым дзіцяцім голасам: «чылі-чылі-чылі», – падзялілася назіраннем Вікторыя. – Арнітолагі кажуць, што ў чорнага бусла няма голасу ці ён вельмі ціхі. Але мы чуюм яго папіскванне нават у хадзе і з вялікай вышыні таксама. У нас тут многа птушак каля возера, назіраем за імі з дзешчмі, але гэта нешта незвычайнае!

Дырэктар АПБ Аляксандр Вінчэўскі заўважае: – Чорныя буслы трохі адаптаваліся да людзей. Цяпер іх рэгулярна можна ўбачыць на рыбгасах і вакол іх. Хоць мы і не ведаем дакладных прычынаў такіх паводзінаў гэтага чорнага бусла, сітуацыя, калі гэты рэдкі від можна ўбачыць пасярэдзіне вёскі – унікальная нават для Беларусі.

Паводле наведання АПБ

Агародніна, садавіна, ягады і грыбы ў рацыёне сяляннаў

(Працяг цыкла. Пачатак у №9 – 14)

Багатым і разнастайным асартыментам быў стол жыхароў вёсак і ўёўшчыны на агародніну, садавіну, ягады і грыбы. Стравы з агародніны ў гэты час былі найбольш распаўсюджаныя ў іх рацыёне. З іх гатавалі самастойныя стравы, выкарыстоўвалі для прыгатавання складаных страваў, дзе агародніна выкарыстоўвалася як дадатковы кампанент да мяса, рыбы, грыбоў, круп.

На гародзе вясцоўчыя вырошчвалі бульбу, моркву, цыбулю, буракі, рэдзьку, фасолію, боб, бручку, агуркі, капусту, гарбузы, гарох, каноплі. На полі – жыта, ячмень, авёс, пшаніцу, грэчку, гарох. У гэты час у вёсках пачалі з’яўляцца і памідоры. На градках раслі часнок, кроп, каляндра, пазней пятарушка. А вось кмен і хрэн не вырошчвалі. Першы гаспадыні збіралі на лузе, а хрэн сеяўся сам. Гэтыя прыправы былі ў іх асноўныя для прыгатавання ежы.

Бульба была адным з галоўных і ўжываемых прадуктаў на сталае жыхара і ўёўшчыны. З яе гатавалі шмат самастойных страваў, а таксама дадавалі ў супы, мясныя стравы. Бульбу ў вёсках і ўёўскага краю ўжывалі ў смажаным, печаным, вараным, тушаным выглядзе (некаторыя гаспадыні нават дабаўлялі ў хлеб). Елі яе з агароднінай, мясам, малаком, смятанай, сырам.

Найбольш ужываемай была бульба вараная. Калі яе варылі неабарану, у лупнях, то называлі «ў мундзірах». Варылі таксама абарану ў падсоленай вадзе. Такую бульбу можна ўжываць з любымі стравамі. У жыхароў і ўёўшчыны няма страваў са здробленай бульбы. Здрабнялі рознымі спосабамі. Таркаваная або драная, гэта значыць, сырая абараная бульба, здробленая на тарцы. Таўчоная – звараная абараная, даведзеная да кансістэнцыі кашы. У любую бульбяную масу гаспадыні ў працэсе прыгатавання страваў дабаўлялі такія кампаненты, як мука, яйкі, соль, сода. Бульбяныя стравы з таркаванай масы – адметная асаблівасць гаспадыняў і ўёўшчыны таго часу. З таркаванай бульбы гатавалі драпікі, бабку, клёцкі, бульбяныя бліны, галушкі.

Вельмі любілі ў вясковых сям’ях таго часу драпікі. Абарану бульбу гаспадыні таркавалі, дадавалі туды яйкі, соль і цыбулю. Гэта ўсё перамешвалі, клалі лыжкай на гарачую патэльню з алеем. Цыбулю дабаўлялі, каб бульба не сцяпнела, а заставалася жоўтай. Многія гаспадыні дабаўлялі ў драпікі муку і кіслае малако.

Вельмі смачнай стравой з драпікай бульбы лічылася бабка. Надраную на тарцы сырую бульбу клалі ў гаршчок ці чыгунк, салілі, дабаўлялі крыху малака, дробна пакрышанае сала або мяса, салілі і ставілі ў печ. Елі бабку са смятанай, малаком свежым і кіслым.

Часта на сталае гаспадыняў таго часу сустракаліся і клёцкі з бульбы, якую дзелі на тарцы, адціскалі атрыманнае цеста, каб сцёк крухмал. Дабаўлялі ў яго соль, яйка, вымешвалі і рабілі маленькія клёцкачкі і кідалі ў кіпень, эцым выкладвалі ў міску і залівалі малаком. Дзеці любілі эсці такія клёцкі з цёртым макам і цукрам.

Вельмі смачнай стравой была «бульбяная каўбаса». Абарану бульбу дралі на тарку, дабаўлялі крышку мукі, солі, цыбулі, дробна пакрышанага сала, перцу. Гэтым гаспадыні начынялі кішку, а потым абварвалі ў вадзе. Пасля на змазаную тлушчам патэльню выкладвалі бульбяную каўбасу і ставілі ў печ. Такую страву лепш за ўсё любілі эсці гарачай, бо калі астывала, становілася не такой смачнай. Часта бульбу тушылі з салам або з мясам. Абарану бульбу рэзалі на невялікія кавалачкі, дабаўлялі мяса або сала, крыху тлушчу, цыбулю, моркву, лаўровы ліст, перац, соль. Усё клалі ў чыгунк, залівалі вадой і ставілі ў печ тлушцыца.

У сям’ях бульбу елі кожны дзень. Часцей гаспадыні гатавалі яе на вчэрэ, варылі яе ў «мундзірах» альбо абарану. Ужывалі з малаком, смажаным салам і каўбасой. У пост варылі бульбу ў «мундзірах» і елі з агуркамі, квашанай капустай, алеем. Вельмі любілі таўчоную бульбу, якую называлі кашай. Яе засмажвалі скварачкамі.

Смачнай як для дарослых, так і для дзяцей была смажаная бульба на патэльні. Летам вельмі любілі з грыбамі ці кропам. Ужывалі яе са свежым малаком або кіслым. Узімку такую бульбу маглі эсці з кіслым гурком, квашанай капустай.

Бульба лічылася паўсядзённай стравой. Яе маглі ўжываць зранку, у абед, увечары. Часам яна пачала выконваць галоўную ролю нароўні з хлебам. Ні адно свята не абыходзілася без бульбы. З кожным годам з’яўляліся ўсё новыя стравы. Акрамя традыцыйных драпікаў, клёцак, калдуноў гаспадыні пачалі гатаваць прапіжкі з бульбы. Яны пачалі фаршыраваць бульбу рознымі начынкамі і запякаць у печы.

(Працяг на стар. 8)

Агародніна, садавіна, ягады і грыбы ў рацыёне сялянаў

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Жыхары Іўеўшчыны любілі і часта дадавалі ў рацыён агуркі. Іх ужывалі як у свежым выглядзе, так і ў салёным. Агуркі гаспадыні салілі, квасілі, пазней пачалі марынаваць. Квасілі ў спецыяльным расоле ў бочцы. На дно клалі хрэн, лісты дуба, часнок, кроп, дадавалі шмат солі і шчыльна клалі добра вымытыя агуркі. Залівалі вадай, каб гуркі былі поўнаасцо пакрытыя расолам. Наверх клалі цяжкі груз. Бочку ставілі ў халоднае месца, такія гуркі захоўваліся вельмі доўга. Іх маглі есці з бульбай, дабаўляць у расольнік, ужываць з мяснымі стравамі.

Вельмі распаўсюджанымі ў вёсках былі стравы з капусты. Капуста таксама выкарыстоўвалася як начынку ў пірагі. Яе жыхары Іўеўшчыны квасілі рознымі спосабамі, салілі ў бочках. Здробненую капусту (дробна парэзаную нажом ці шаткаваную – «КГ») квасілі з дабаўленнем морквы, солі. Гаспадыні дадавалі ў яе розныя прыправы. Напрыклад, шырока выкарыстоўвалі мкен, часта – журавіны, кроп. Парэзаную на вялікія кавалкі таксама квасілі. Такую капусту гаспадыні часта салілі разам з буракамі. Квашаную капусту вясцоўцы ўжывалі круглы год. Елі яе з алеем, бульбай, варылі першыя стравы.

Сярод жыхароў вёсак былі распаўсюджанымі стравы з буракоў. Гаспадыні вырошчвалі буракі чырвоныя, цукровыя, кармавыя. Кармавыя буракі ішлі на корм жывёлам. Чырвоныя буракі квасілі, варылі, тушылі і елі самі. Часта адварвалі буракі, дадавалі квашанай капусты, алею, перамешвалі і елі з бульбай. Летам з бураковых лістоў варылі рэдкую траву – бацвінне. З карняплодаў варылі боршч. Выкарыстоўвалі і цукровыя буракі. Іх добра мылі, наразалі тоненькімі палосачкамі і сушылі. Складвалі ў палатняны мяшэчак і вешалі ў сухім месцы. Зімой сушаныя цукровыя буракі дадавалі ў гарбату. З такіх буракоў яшчэ маглі варыць мёд.

Рэпу таксама парылі і ўжывалі ў ежу. Летам быў вельмі распаўсюджаны халаднік. Гэта халодны суп, прыгатаваны са свежай зеляніны. Халаднікі былі рознымі: са шчаўя, з бацвінныя, з агуркамі. Запраўлялі кіслым малаком, смятанай, квасам.

З бабовых у агародзе вырошчвалі фасолу, гарох і боб. З фасолі варылі супы, тушылі ў печы. Гарох гаспадыні дадавалі ў супы для смаку, яго яшчэ сушылі, перамолвалі ў мукку, дадавалі соль, яйка, крыху вады або малака і пяклі бліны. Малады боб гатавалі з цыбуляй і морквай. Яго ачышчалі, клалі ў чыгунку, туды дадавалі моркву, цыбулю, соль, пару лыжак смятаны, крыху вады і ставілі ў печ. Елі тушаны боб з бульбай. Боб таксама сушылі, а потым засыпалі ў гаршчок, клалі соль, залівалі вадай і ставілі таміцца ў печ.

Шырокае выкарыстанне меў мак, які кожная гаспадыня вырошчвала на агародзе. Перад ужываннем яго таўклі ў ступе або малолі. Выкарыстоўвалі для прыгатавання мучных страваў, дабаўлялі ў булкі, каляндныя стравы. Яго таксама церлі з цукрам, дабаўлялі крышку вады і елі. Такую траву вельмі любілі дзеці. З яго рабілі маканіну для галушак.

Важную ролю ў прыгатаванні страваў займаў алей. У самім Іўі гаспадыні алей амаль заўсёды куплялі, а ў вёсцы часта рабілі самі. У ступе таўклі семя лёну або канопляў, а потым гэта дабаўлялі ў стравы. На алей смажылі, ім запраўлялі розныя стравы.

Улетку важную ролю ў харчаванні жыхароў Іўеўшчыны займала садавіна, ягады і грыбы. Шмат ягад і грыбоў збіралі ў лесе. У садах сяляне вырошчвалі яблыкі, грушы, слівы, вішні. З іх рабілі начынку ў пірагі, сушылі, запасалі на зіму. Яблыкі і грушы заўсёды сушылі. Іх тонка наразалі на доўжкі, раскладвалі на блякі і ставілі ў выпаленую печ. Калі высохалі, то складвалі ў палатняны мяшэчак і падвешвалі каля печы. Вішні ў некаторых сем'ях таксама сушылі. Яблыкі на зіму мачылі ў бочках. Накладвалі шчыльна яблыкі невялікіх памераў (мачылі менавіта кіслыя – антонаўкі), дадавалі цукар, залівалі вадай і клалі наверх груз. Такія яблыкі захоўваюцца вельмі доўга, іх елі зімой.

Іван ЗАХАРЭВІЧ

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Ліпень

«Раздзім фашысцкую гадзіну» (1941 – 1945), сатырычнае выданне (агітплакат), орган ЦК КП(б)Б для насельніцтва і партызанаў Беларусі ў Вялікую Айчынную вайну. З 1945 г. – часопіс сатыры і гумару «Вожык» (Мінск) – 80 гадоў з пачатку выдання.

1 – Крыловіч Валянціна Міхайлаўна (1951, Буда-Кашалёўскі р-н), спявачка, народная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

5 – Вараксін Уладзімір Мікалаевіч (1901 – 1980), архітэктар, педагог, заслужаны будаўнік Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

6 – Лоўцкая бітва 1651 г., бітва паміж войскам ВКЛ і казацкім войскам у час вызваленчай антыфеадалнай вайны 1648 – 1651 гг. – 370 гадоў.

6 – Янка Лучына (сапр. Неслухоўскі Іван Люцыянавіч; 1851, Мінск – 1897), паэт, пачынальнік філасофскай лірыкі ў

беларускай літаратуры, перакладчык – 170 гадоў з дня нараджэння.

7 – Чачот Ян Тадэвушавіч (1796, Карэліцкі р-н – 1847), паэт, драматург, фалькларыст, этнограф – 225 гадоў з дня нараджэння.

8 – Радзівіл Магдалена Янаўна (1861 – 1945), дзеяч беларускага культурнага руху, асветніца, мецэнатка – 160 гадоў з дня нараджэння.

8 – Язерская Элеанора Аркадзеўна (1946, Мінск – 2014), музычны дзеяч, актрыса, тэле- і радыёвядучая – 75 гадоў з дня нараджэння.

8 – Юрчанкоў Пётр Пятровіч (1951, Брэст – 2013), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

10 – Дзямідовіч Павел Пятровіч (1871, Стаўбоўскі р-н – 1931), этнограф, фалькларыст, краязнаўца і педагог – 150 гадоў з дня нараджэння.

Шаноўныя чытачы, падпісчыкі!
Наступны нумар «Краязнаўчай газеты»,
паводле графіка, выйдзе 9 ліпеня.

Малая краязнаўчая ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЧАЛЯРСТВА (заканчэнне артыкула).

Вялікую ролю ў развіцці пчальярства на нашых землях адыграў дэкрэт «Аб ахове пчальярства» (падпісаны 2 красавіка 1919 г.). Ён патрабаваў ад зямельных аддзелаў садзейнічаць стварэнню грамадскіх і індывідуальных пасек, забараняў абмяжоўваць колькасць вулляў, прадугледжваў выдзяленне пад пасекі і месцы сезоннага медазбору прыдатных дзялянак. У БССР у 1925 г. налічвалася 138,5 тыс. пчоласямей, 36 % якіх утрымлівалася ў рамавых вуллях. У 1926 г. дзейнічалі 27 пчальярскіх таварыстваў, што аб'ядноўвалі прыкладна 1,1 тыс. пчальароў і мелі 10,5 тыс. пчаліных сямей. Да 1927 г. у сістэме кааператыўнага пчальярства знаходзілася 26,6 % пчальярскіх гаспадарак.

Наладжвалася пчальярская прамысловасць, што забяспечвала грамадскія і індывідуальныя пасекі пчальярскім інвентарам і прыладамі, штучнай вощынай. У Мінску была створаная механічная майстэрня па вырабе рамавых вулляў, у Гомелі – механізаваны восказавод. У перыяд калектывізацыі ў выніку абагульнення індывідуальных пчолаў узнікла новая форма арганізацыі пчальярства – калгасная. Пасекі былі невялікія (20 – 25 пчоласямей) і прыносілі даволі значны прыбытак. Так, на пасекі калгаса «МОПР» Віцебскага раёна ад кожнай зімавалай сям'і ў 1938 – 1940 гг. бралі больш за 0,5 цэнтнера таварнага мёду. Да 1940 г. агульная колькасць пчоласямей у грамадскім сектары дасягнула 15 тыс.

Цяжкія страты панесла пчальярства за гады акупацыі

Беларусі нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Усе пасекі былі знішчаныя, імшанкі і мурні спаленыя, майстэрні разбураныя. Захавалася менш як 2 % даваеннай колькасці пчолаў (2270 пчоласямей). У выніку дбайнай працы пчальароў у канцы 1947 г. налічвалася ўжо 80 тыс. пчаліных сямей. У параўнаўча кароткі тэрмін Беларусь па агульнай колькасці пчоласямей выйшла на трэцяе месца ў ССРП. Пасекі дадзенныя 1987 г., у БССР налічвалася звыш 300 тыс. пчоласямей, у т.л. 105 тыс. на 12 тыс. грамадскіх і дзяржаўных пасекаў.

Асноўны кірунак пчальярскай гаспадаркі рэспублікі – апыляльна-мядовы, але побач з ім вядзецца і племянная работа. У Брэсцкім пчолагадавальніку разводзяць мясцовыя пчолаў, у Баранавіцкім – краінскіх (краінак), у Гродзенскім – карпацкіх. Навукова-даследчая праца па пчарарстве доўгі час вядзецца ў Беларускім навукова-даследчым інстытуце бульбаводства і плодаагародніцтва, Беларускім навукова-даследчым інстытуце эксперыментальнай ветэрынарыі, Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі і на Гомельскай абласной сельскагаспадарчай даследнай станцыі.

Чыстка вулляў вясной

Распачатванне сотаў